INDIAN SCHOOL AL WADI AL KABIR

Class: IX	Department: Sanskrit	Date of submission: NA
प्रश्नबैंक	Topic: आत्मवत् सर्वभूतेशु या पश्यति स: पण्डित:	Note: Pl. file in portfolio

1. अधोलिखितानां प्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतभाषया लिखत।

(क) मातामही कस्य कथां श्रावितवती?

उत्तर- मातामही नामदेव महाराजस्य कथां श्रावितवती।

(ख) नामदेवस्य गुरुः नामदेवं किम् अध्यापितवान्?

उत्तर- नामदेवस्य गुरुः विसोबा नामदेवम् अध्यापितवान् यत् - 'ईश्वरः न केवलं मन्दिरे भवति, अपि तु सर्वेषु भूतेषु तस्य निवासो भवति। अतः तस्य सर्वात्मकस्य ईश्वरस्य पूजनं कुरु।'

(ग) नामदेवः कया भावनया धावनं कृतवान् ?

उत्तर- नामदेवः करुणया (दयाभावनया) धावनं कृतवान्। सः घृतपात्रम् आधृत्य धावितवान् यतः तस्य चिन्ता आसीत् यत् यदि शुनकः शुष्करोटिकां खादेत् तर्हि तस्य उदरवेदना भवेत्।

(घ) बालकयोः मुखे किमर्थं म्लाने संजाते ?

उत्तर- बालकयोः मुखे अपराधभावनया म्लाने संजाते। यतः तौ पूर्वं शुनकं ताडितवन्तौ, परन्तु नामदेवः तु शुनकस्य पीडायाः चिन्तां करुणया करोति स्म। अतः तयोः हृदये लज्जा जाता।

(ङ) कपिलः माधवी च कं सङ्कल्पं कृतवन्तौ ?

उत्तर- कपिलः अवदत् - "अद्य अहं ज्ञातवान् यत् सर्वेषु जीवेषु ईश्वरः निवसति, अतः कमपि न पीडयिष्यामि।" माधवी च अवदत् - "अहमपि कदापि कस्यापि पीडां न जनयिष्यामि।"

(च) तं दृष्ट्वा पाषाणखण्डं स्वीकृत्य मारयितुं धावितवन्तौ इति वाक्ये 'तम्' इति सर्वनामशब्दः कस्य कृते प्रयुक्तः?

उत्तर- 'तम्' इति सर्वनामशब्दः शुनकस्य (कुत्ते के) कृते प्रयुक्तः।

(छ) कपिलः माधवी च कुत्र गतवन्तौ ?

उत्तर- कपिलः माधवी च अवकाशकाले मातुलगृहे गतवन्तौ।

(ज) 'मातामही तं प्रसङ्ग दृष्टवती, तौ आहूतवती च'। इति वाक्ये 'तौ' इति शब्दः कस्यां विभक्तो अस्ति ?

उत्तर- 'तौ' इति शब्दः द्वितीया विभक्तौ द्विवचने अस्ति। **(तौ= कपिलं माधवीं च - दोनों को कर्म)**

2. अधोलिखितानि वाक्यानि भूतकालेन परिवर्त्य पुनः लिखत -

यथा - नामदेवः स्थालिकां स्वीकृत्य मन्दिरं गच्छति ।
नामदेवः स्थालिकां स्वीकृत्य मन्दिरं गतवान् ।

(क) नैवेद्यं विग्रहस्य पुरतः स्थापयति । नैवेद्यं विग्रहस्य पुरतः **स्थापितवान् ।**

(ख) नेत्रे निमील्य प्रार्थनायाः आरम्भं करोति । नेत्रे निमील्य प्रार्थनायाः आरम्भं **कृतवान् ।**

(ग) गुरुः विसोबा तम् अध्यापयति । गुरुः विसोबा तम् **अध्यापितवान् ।**

(घ) अहं शृणोमि । अहं **श्रुतवान् ।**

(ङ) सत्पुरुषाः स्वकर्तृत्वेन जन्म सार्थकं कुर्वन्ति । सत्पुरुषाः स्वकर्तृत्वेन जन्म सार्थकं **कृतवन्तः** ।

(च) नामदेवः शुनकस्य पृष्ठे अनुधावति। नामदेवः शुनकस्य पृष्ठे **अनुधावितवान्।**

3. अधोलिखितानि कथनानि कः/का/कं/कां च प्रति कथयति इति लिखत-

	(कः/का	- कं/कां प्रति)
यथा - हे देव ! शुष्कां रोटिकां न खादतु घृतमपि स्वीकरोतु ।	**नामदेवः**	**शुनकम्**
(क) कथां श्रोतुम् इच्छतः वा ?	**कपिल:**	**माधवीं च**
(ख) अहं श्रुतवती यत् तस्य कीर्तने स्वयं देवः पाण्डुरङ्गः नृत्यं कृतवान् इति।	**माधवीं**	**मातामहीम्**
(ग) किं देवेन सह अपि मित्रता सम्भवति ?	**कपिल:**	**मातामहीम्**
(घ) अतः तस्य सर्वात्मकस्य ईश्वरस्य पूजनं कुरु ।	**विसोबा (गुरु)**	**नामदेवः**
(ङ) नैवेद्यं गृह्यतां देव भक्तिं मे ह्यचलां कुरु ।	**नामदेवः**	**देवम् (पांडुरंगम्)**
(च) धिक् शुनकम् ।	**कपिल:**	**मातामहीम्**
(छ) नामदेवस्य कियत् दुःखं जातं स्यात् खलु ?	**माधवीं**	**कपिल:/मातामहीम्**
(ज) किं घृतपात्रम् आधृत्य ?	**उभौ (कपिल:/ माधवीं)**	**मातामहीम्**
(झ) अद्य अहं ज्ञातवान् यत् सर्वेषु ईश्वरः निवसति इति।	**कपिल:**	**मातामहीम्**
(ञ) उत्तीर्णः भवान् परीक्षाम् ।	**पाण्डुरङ्गम्**	**नामदेवः**

4. रेखाङ्कितपदानि आधृत्य प्रश्ननिमर्माणम् कुरुत ।

यथा- पाण्डुरङ्गः नामदेवस्य मित्रम् आसीत् । पाण्डुरङ्गः <u>कस्य</u> मित्रम् आसीत् ?

(क) देवः **<u>नामदेवं</u>** परितः स्म। देवः **कम् / क:** परितः स्म ?

(ख) ईश्वरः **<u>सर्वेषु भूतेषु</u>** निवसति । ईश्वरः **<u>केषु / कुत्र</u>** निवसति ?

(ग) शुनकः आगत्य मुखे **<u>रोटिकां</u>** धृत्वा धावितवान् । शुनकः आगत्य मुखे **<u>कं</u>** धृत्वा धावितवान् ?

(घ) शुनकस्य स्थाने **<u>पाण्डुरङ्गः</u>** आविर्भूतवान् । शुनकस्य स्थाने **<u>कः</u>** आविर्भूतवान् ?

(ङ) आत्मवत् सर्वभूतेषु यः पश्यति सः पण्डितः । आत्मवत् सर्वभूतेषु यः पश्यति स **<u>कः</u>**?

5. घटना घटनाक्रमानुसारम् लिखत -

(1) (च) नामदेवः मन्दिरं गतवान्।

(2) (ग) नामदेवः नैवेद्यस्थालिकां विग्रहस्य पुरतः स्थापितवान्।

(3) (क) नामदेवः मन्त्रम् उच्चार्य श्रद्धया प्रणम्य नेत्रे उद्घाटितवान्

(4) (घ) शुनकः शुष्क रोटिकाम् अपहृत्य पलायितवान्।

(5) (ख) नामदेवः घृतपात्रम् आधृत्य अनुधावितवान्।

(6) (ङ) शुनकस्य स्थाने पाण्डुरङ्गः आविर्भूतवान्।

6. कोष्ठकेषु दत्तानां पदानाम् उचितां विभक्तिं योजयित्वा अनुच्छेदम् पूरयत –

आगच्छन्तु, पायसं कुर्मः

आगच्छन्तु , पायसं कुर्मः। ...**क्षीरेण**.... (क्षीर) सह तण्डुलाः पक्वाः। ....**शर्करया** ... (शर्करा) विना कथं शक्यते । शीघ्रमेव ... **आपणम्** ...(आपण) प्रति गत्वा शर्कराम् आनयतु।...**आपणम्**.... (आपण) निकषा वाहनानि तिष्ठन्ति। शर्करा महानसे स्थापिता । ... **शर्कराम्** ... (शर्करा) परितः पिपीलिकाः आगताः । पिपीलिकाः अपनीय पायसे शर्करा योजिता । ... **मधुरेण** ... (मधुर) विना पायसं रुचि करं न भवति। अधुना .... **पायसम्** ... (पायस) परितः बालक - बालिकावृन्दं तिष्ठति। धिक् .... **अन्यान् मधुरपदार्थान्** ... (अन्ये मधुरपदार्थाः) इति एकः वदति, ... **तेन्** ... (तत्) विना जीवनम् अपूर्णम् इति अपरः । ... **पायसेन्** ..... (पायस) सह एव भोजनं सरसम् इति अन्यः। तेषां वचनानि श्रुत्वा पायसं यच्छन्त्याः अम्बा याः मुखे मन्दहासः विलसति।

7. अनुच्छेदे स्थूलाक्षरेण दत्तानां क्रियापदानां स्थाने उचितं क्तवतुप्रत्ययान्तरूपं योजयित्वा पुनः लिखत –

कञ्चित् ग्रामं निकषा एका नदी आसीत्। नदी सर्वदा स्वच्छजलम् **अददात् (दत्तवती)** । जनाः तस्याः जलं पीत्वा सुखेन **अजीवन् (जीवितवन्तः)** । एकः कृषकः तेन जलेन सर्वदा कृषिम् **अकरोत् (कृतवान्)**। कालान्तरम् अन्ये कृषकाः अपि तेन जलेन क्षेत्रसेचनम् **अकुर्वन् (कृतवन्तः)** । महिलाः पर्वसमये नदीम् **अपूजयन् (पूजितवन्तः)** । एकवारं कश्चित् परिवारः नद्यां मालिन्यानि **अक्षिपत् (क्षिप्तवान्)** । क्रमशः अन्ये अपि **अक्षिपन् (क्षिप्तवन्तः)**। तेन नदी मलिना अभवत्, मीनाः **अम्रियन्त (मृतवन्तः)**। स्त्रियः रोगैः पीडिताः **अभवन् (भूतवन्तः)** । तदा एका शिक्षिता बालिका जलस्य महत्त्वं सर्वान् **अवदत् (उक्तवती)**। सा नदीतीरम् आगत्य स्वयं वृक्षम् **अरोपयत् (रोपितवती)**। महिलाः अपि ततः प्रेरणां प्राप्य तस्याः साहाय्यम् **अकुर्वन् (कृतवन्तः)**। सर्वे ग्रामवासिनः मिलित्वा नदीम् **अशोधयन्**

(शोधितवन्तः)। पुनः नदी स्वच्छा जाता निर्मलं जलं च **अददात् (दत्तवती)**। ततः आरभ्य वर्षे एकवारं जनाः नदीम् **अपूजयन् (पूजितवन्तः)** वृक्षरोपणं च **अकुर्वन् (कृतवन्तः)** ।

8. एतेषां समस्तपदानि पाठात् चित्वा लिखत –

यथा – महान् आत्मा , तेषां	**महात्मनाम्**
(क) घृतस्य पात्रम्, तत्	घृतपात्रम्
(ख) पाषाणस्य खण्डः, तम्	पाषाणखण्डम्
(ग) प्रियः सुहृद्	प्रियसुहृत्
(घ) उदरे वेदना	उदरवेदना
(ङ) स्वीयः व्यवहारः	स्वीयव्यवहारेण
(च) जीवनस्य मूल्यानि	जीवनमूल्यानि
(छ) मातुलस्य गृहम्, तत्	मातुलगृहम्,
(ज) नरेषु रत्नानि इव, तेषाम्	नररत्नानाम्
(झ) स्वीयं कर्तृत्वम्, तेन	स्वकर्तृत्वेन
(ञ) अपराधस्य भावना, तया	अपराधभावनया
(ट) गुरोः उपदेशः, तम्	गुरूपदेशम्
(ठ) दिने दिने	प्रतिदिनम्
(ड) राजा ऋषिः इव, तेषाम्	राजर्षिणाम्